

Sveriges livsmedelskontroll 2021

Livsmedelskontrollen från primärproduktion till konsument

Denna titel kan laddas ner från: [Livsmedelsverkets sida för att beställa eller ladda ner material.](#)

Citera gärna Livsmedelsverkets texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Livsmedelsverket, 2022.

Författare:
Joakim Grausne.

Rekommenderad citering:
Livsmedelsverket. Grausne, J. 2022. L 2022 nr 16: Sveriges livsmedelskontroll 2021.
Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

L 2022 nr 16
ISSN 1104-7089

Omslag: Livsmedelsverket

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	7
Kontroll av livsmedel.....	8
Primärproduktion	9
Förutsättningar	9
Genomförande av kontroll.....	11
Resultat av kontrollen.....	14
Slakt	16
Förutsättningar	16
Genomförd kontroll	17
Resultat av kontrollen.....	19
Tillverkning, distribution och försäljning till konsument.....	20
Förutsättningar	20
Genomförd kontroll	22
Resultat av kontrollen.....	27
Livsmedelsimport	30
Förutsättningar	30
Genomförd kontroll	31
Resultat av kontrollen.....	31
Kontroll av dricksvattenanläggningar	33
Förutsättningar.....	33
Genomförd kontroll.....	35
Resultat av kontrollen.....	37
Slutsatser och diskussion	39

Sammanfattning

Alla livsmedel på marknaden ska vara säkra. Det är en av de grundläggande principerna i livsmedelslagstiftningen. Konsumenten ska inte heller vilseledas eller luras av informationen om livsmedel. Ansvaret för att följa lagstiftningen vilar på företagen och den offentliga kontrollen syftar till att säkerställa att företagen tar detta ansvar. Kontrollen av livsmedel och livsmedelsföretag utförs av flera olika myndigheter i hela kedjan från producent till konsument.

I kedjans första led finns det som kallas primärproduktionen vilket bland annat innefattar verksamheter som odlar och skördar grönsaker, föder upp djur, producerar ägg och mjölk, fiskar och jagar. Kontrollen i primärproduktionen utförs av länsstyrelserna. År 2021 utfördes 941 planerade kontroller, 82 uppföljande kontroller och 23 händelsestyrda kontroller. Antalet kontroller ligger på ungefär samma nivå som tidigare år. År 2020 lanserades en gemensam nationell planering av kontroll i primärproduktionen där ett riskbaserat urval av anläggningar görs årligen. Enligt planeringen ska 1 000 sådana kontroller genomföras årligen. År 2021 genomfördes 72 procent av dessa kontroller, vilket är en minskning jämfört med året innan då 78 procent av de planerade kontrollerna genomfördes.

I leden efter primärproduktionen återfinns verksamheter som bedriver slakt av djur för livsmedelsändamål och verksamheter som tillverkar, distribuerar och säljer livsmedel till konsumenter.

Kontrollen vid slakt utförs av Livsmedelsverket och under år 2021 kan vi se att kontroll har utförts av slaktkroppar från drygt 3 miljoner tamboskap, nästan 120 miljoner fjäderfä och nästan 150 000 ren och vilt. Totalt har nästan 190 000 kontrolltimmar utförts under året.

Kontrollen vid företag som tillverkar, distribuerar och säljer till konsument utförs av kommuner och Livsmedelsverket medan försvarsmaktens livsmedelshantering kontrolleras av Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Under år 2021 har kontrollen som utförs av de kommunala kontrollmyndigheterna och Livsmedelsverket ökat i omfattning i jämförelse med föregående år. Under året har ungefär 70 000 planerade, 18 000 uppföljande och 4 000 händelsestyrda kontroller utförts. Vi kan också se att anläggningarna med hög risk kontrolleras i högre utsträckning än året innan. Fortfarande är det dock stora skillnader mellan kontrollmyndigheterna både avseende mängden kontroll som utförs och hur den utförs.

Utöver livsmedel som produceras i primärproduktionen och leden efter importerar även livsmedel till Sverige. Kontrollen av dessa livsmedel utför av Livsmedelsverkets gränskontroll. Totalt har nästan 9 000 sändningar kontrollerats under året vilket var en ökning jämfört med

föregående år. En orsak till denna ökning var att Storbritannien lämnade EU första januari 2021 vilket medför att livsmedel som importeras från Storbritannien behöver genomgå gränskontroll.

Livsmedelskontrollen i hela kedjan omfattas av en gemensam nationell kontrollplan (NKP). Planen fastställs för fyraårsperioder och den nu aktuella planen gäller perioden 2022-2025. Planen innehåller fyra övergripande mål och effektmål inom fyra fokusområden. De övergripande målen och effektmålen är i sin tur nedbrutna i ett antal operativa mål. De operativa målen för livsmedelskontrollen är treåriga och de nu aktuella målen gäller till och med 2022. Dessa operativa mål är tänkta att bidra till att de övergripande målen och effektmålen nås. Påfallande många av de operativa målen i den nationella kontrollplanen är långt ifrån att uppfyllas, med bara ett år kvar av planperioden. Detta innebär att det finns en påtaglig risk att flera av målen inte kommer att nås under år 2022.

Dricksvatten är ett av våra viktigaste livsmedel och kontrollen av anläggningar som hanterar dricksvatten utförs av de kommunala kontrollmyndigheterna och Livsmedelsverket. Under år 2021 utfördes ungefär 2 800 planerade, 800 uppföljande och 200 händelsestyrda kontroll vid dricksvattenanläggningar, vilket är en liten ökning jämfört med föregående år. Vi kan också se att dricksvattenanläggningar med hög risk kontrollerats i något högre utsträckning.

Sammantaget kan vi se flera tecken på en viss återgång till tidigare nivåer efter åren med pandemin (covid-19). Det gäller framförallt omfattningen på kontrollen inom tillverkning, distribution och försäljning samt kontrollen av dricksvattenanläggningar.

Inledning

En grundläggande princip i livsmedelslagstiftningen¹ är att livsmedel bara får släppas ut på marknaden om de är säkra. Konsument ska inte heller vilseledas eller luras av information om livsmedel. Ansvaret för att följa lagstiftningen vilar på företagen. Lagstiftningen är gemensam för hela EU, men är kompletterad med nationella bestämmelser. Syftet med den offentliga kontrollen är att säkerställa att företagen tar sitt ansvar. Kontrollen av livsmedel och livsmedelsföretag omfattar hela kedjan från producent till konsument.

Livsmedelsföretag och livsmedel kontrolleras regelbundet av myndigheterna. Kontrollen ska vara riskbaserad, det vill säga utföras tillräckligt ofta och med rätt fokus. Det innebär att olika typer av livsmedelsföretag och livsmedel kontrolleras olika ofta. Myndigheterna kontrollerar att företagarna är medvetna om eventuella faror i sin verksamhet och har rutiner för att minimera riskerna, samt att de följer övriga bestämmelser i lagstiftningen. Kontrollen ska ge effekt, det vill säga upptäcka brister och se till att företagaren rättar till bristerna.

I denna rapport ges en beskrivning av den kontroll som utförts i hela livsmedelskedjan under år 2021. I rapporten beskrivs även den kontroll som utförts på dricksvattenanläggningar.

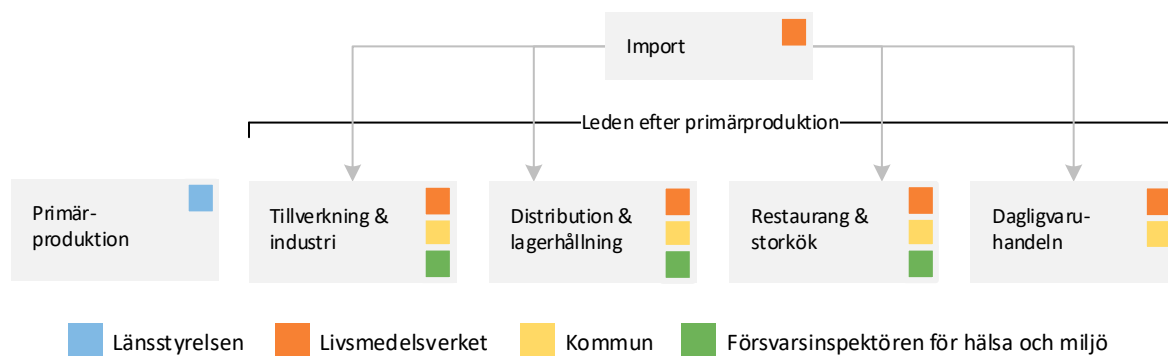
Uppgifterna i denna rapport kommer huvudsakligen från myndighetsrapporteringen. Myndighetsrapporteringen är kontrollmyndigheternas inrapportering till Livsmedelsverket. Varje år rapporterar kommunerna, länsstyrelserna och Livsmedelsverkets kontrollorganisation in uppgifter om sin kontrollverksamhet. Uppgifterna innefattar data om genomförd kontroll samt myndighetens resurser. I bilaga 1 finns en detaljerad redogörelse för var olika uppgifter kommer ifrån och hur de är framräknade.

---

¹ EU:s förordning (EG) nr 178/2002 innehåller grundläggande principer och krav för livsmedelslagstiftningen och livsmedelssäkerhet.

Kontroll av livsmedel

Den offentliga livsmedelskontrollen utförs i alla led av livsmedelskedjan. Från de företag som odlar, föder upp och tillverkar livsmedel till de som säljer dem till konsumenter.

Figur 1. Presentation av livsmedelskedjan och ansvariga kontrollmyndigheter

Första ledet i livsmedelskedjan kallas primärproduktionen. Det är ett begrepp som används för att beskriva verksamheter på gård eller verksamheter på motsvarande nivå. Det handlar exempelvis om verksamheter som odlar och skördar grönsaker, föder upp djur, producerar ägg och mjölk, fiskar och jagar. Här ingår även verksamheter som att plocka och samla in bär, svamp, musslor och kräftor.

I leden efter primärproduktionen återfinns verksamheter som bedriver slakt och tillverkning av olika former av livsmedelsprodukter. Livsmedelsprodukter från primärproduktionen eller leden efter förvaras, distribueras och säljs slutligen till konsumenter i form av tillagad mat på restauranger eller som livsmedelsprodukter i detaljhandeln.

Utöver de livsmedel som produceras i Sverige tillkommer även livsmedel genom import eller införsel in i olika led av livsmedelskedjan.

I alla dessa led utförs kontroll av livsmedel. I primärproduktionen utförs livsmedelskontrollen av länsstyrelserna. I leden efter primärproduktionen utförs den av de kommunala kontrollmyndigheterna, Livsmedelsverket samt Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Livsmedelsverket utför dessutom kontroll av importerade livsmedel.

För kontrollen i hela livsmedelskedjan finns en nationell plan, kallad Sveriges nationella kontrollplan för livsmedelskedjan (NKP). Planen fastställs för fyraårsperioder och den nu aktuella planen gäller under perioden 2022 till och med 2025. Planen innehåller fyra övergripande mål och effektmål inom fyra fokusområden. De övergripande målen och effektmålen är i sin tur nedbrutna i ett antal operativa mål. Dessa operativa mål är tänkta att

bidra till att de övergripande målen och effektmålen nås. De nu aktuella operativa målen för livsmedelskontrollen gäller under perioden 2020 till och med 2022. För livsmedelskontrollen i primärproduktionen tas det dessutom fram en fyraårig plan. Den aktuella planen gäller under perioden 2020-2023. Denna plan uppdateras årligen och anger vilka branscher som ska kontrolleras, hur många aktörer som ska kontrolleras, i vilka län kontrollerna ska utföras och särskilda fokusområden för kontrollen, inklusive operativa mål.

Primärproduktion

Den offentliga livsmedelskontrollen enligt förordning (EU) 2017/625 utförs i primärproduktionen av landets 21 länsstyrelser.

Anläggningarna i primärproduktionen väljs ut för kontroll av olika skäl. Vid det som kallas riskbaserad planerad kontroll görs ett urval från alla registrerade anläggningar utifrån risken med den typ av verksamhet som berörs och möjligheterna att minimera eller reducera dessa risker i primärproduktionsledet. En viss mängd anläggningar väljs ut för tvärvillkorskontroll. Tvärvillkorskontrollen gäller enbart företag som sökt vissa av EU:s jordbrukarstöd. Tvärvillkoren omfattar ett begränsat antal regler inom olika områden som producenten måste följa för att få full utbetalning av jordbrukarstödet. Däribland vissa delar av livsmedelslagstiftningen. Länsstyrelserna väljer även ut anläggningar av andra skäl, till exempel för att utföra djurskyddskontroll. Vid dessa kontroller kan länsstyrelsen ibland välja att även utföra kontroll av efterlevnaden av livsmedelslagstiftningen.

Livsmedelskontrollen hos primärproducenterna kombineras ofta med kontroll av efterlevnad av foderlagstiftningen. Det görs framför allt hos de som har djur för livsmedelsändamål och de som odlar spannmål för både livsmedels- och foderändamål.

Förutsättningar

Livsmedelskontrollen i primärproduktionen är anslagsfinansierad. Länsstyrelsernas budgeterade kostnad för livsmedelskontrollen var ungefär 12-13 miljoner kronor år 2021. En mer exakt siffra går inte att ta fram då länsstyrelserna varken får ett separat anslag för livsmedelskontroll eller själva budgeterar specifikt för denna del av verksamheten.

Länsstyrelserna rapporterar in antalet årsarbetskrafter som arbetar operativt med kontroll uppdelat på offentlig livsmedelskontroll och tvärvillkorskontroll som inkluderar kontroll av livsmedelslagstiftningen. Dessutom rapporterar de in uppgifter om antalet årsarbetskrafter med administrativa arbetsuppgifter inom dessa områden.

Tabell 1. Antal årsarbetskrafter inom livsmedelskontrollen av primärproduktionen, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Offentlig livsmedelskontroll				
– Årsarbetskrafter operativ kontroll	-	9,9	13,4	12,1
– Årsarbetskrafter administration	-	2,7	5,4	5,2
Tvårvillkorskontroll livsmedel				
– Årsarbetskrafter operativ kontroll	-	2,3	3,0	2,6
– Årsarbetskrafter administration	-	0,5	0,9	1,6
Totalt	-	15,4	22,8	21,4

Sammantaget arbetade drygt 21 årsarbetskrafter administrativt eller operativt med livsmedelskontroll inom primärproduktionen år 2021. Det innebär en liten minskning jämfört med år 2020. Det är personalresurserna som arbetar med operativ kontroll som har minskat från 16,4 till 14,7 årsarbetskrafter. Personalresurserna till administrativa uppgifter har totalt dock ökat något i jämförelse med år 2020. Från 6,3 årsarbetskrafter år 2020 till 6,8 årsarbetskrafter år 2021. Länsstyrelserna har även fått uppskatta det framtida resursbehovet för att utföra livsmedelskontrollen. För år 2022 uppskattar länsstyrelserna att resursbehovet är 23,5 årsarbetskrafter. Det är en ökning från 22,9 årsarbetskrafter, vilket var uppskattningen av 2021 års behov.

Tabell 2. Antal anläggningar i primärproduktionen, år 2018-2021*

	2018	2019	2020	2021
Antal anläggningar	34 086	34 954	35 218	35 372

* Antalet anläggningar beräknas i år enligt en ny metod och stämmer därför inte med tidigare redovisningar. Se bilaga 1 för en beskrivning av hur antal anläggningar räknas fram.

Antalet anläggningar inom primärproduktionen är relativt oförändrat i jämförelse med tidigare år. Totalt finns det drygt 35 000 registrerade livsmedelsanläggningar i primärproduktionen, vilket ligger på ungefär samma nivå som de senaste två åren. Anläggningarna är dock inte jämt fördelade mellan länen. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har kontrollansvar för över 20 procent av landets anläggningar och länsstyrelsen i Skåne för drygt 15 procent av anläggningarna. Tillsammans har således dessa två länsstyrelser kontrollansvar för nästan 40 procent av livsmedelsanläggningarna i primärproduktionen. Resten av länsstyrelserna har kontrollansvar för mellan 1,5 till 6 procent av anläggningarna

vardera. Se bilaga 2 för en fullständig redovisning av antalet livsmedelsanläggningar per myndighet.

Anläggningarna i primärproduktionen klassificeras utifrån verksamhetens inriktning, kallat produktionsinriktningen. En anläggning kan ha en huvudsaklig produktionsinriktning och flera sekundära. Den huvudsakliga produktionsinriktningen är i regel den största verksamheten på anläggningen. Anläggningarnas produktionsinriktning ligger till grund för en branschindelning och klassning av anläggningar, vilket i sin tur är en utgångspunkt för den nationella planeringen av kontrollen i primärproduktionen.

Om vi tittar på anläggningarnas branschtillhörighet ser vi att hållande av nötkreatur är den vanligaste huvudinriktningen för verksamheten (28 procent) följt av spannmålsproduktion (26 procent), hållande av får och getter (14 procent) och mjölkproduktion (12 procent).

Genomförande av kontroll

Kontrollen vid anläggningar i primärproduktionen kan delas in i planerad, uppföljande och händelsestyrd kontroll. Planerad kontroll är sådan som utförs i enlighet med myndighetens planering. Uppföljande kontroll är sådan kontroll som utförs för att följa upp en brist som iakttagits vid tidigare kontroll. Händelsestyrda kontroller genomförs med anledning av exempelvis klagomål eller tips om brister på anläggningen.

Tabell 3. Antal kontroller i primärproduktionen, år 2018-2021

Typ av kontroll	2018	2019	2020	2021
Planerade kontroller*	936	919	1 003	941
Uppföljande kontroller	49	70	54	82
Händelsestyrda kontroller	23	17	16	23
Totalt	1 008	1 006	1 073	1 046

* Planerade kontroller inkluderar riskbaserade kontroller, tvärvillkorskontroller och andra former av planerade kontroller

Av alla livsmedelskontroller i primärproduktionen år 2021 var 90 procent planerade, 8 procent uppföljande och 2 procent händelsestyrda. Det är en något större andel planerade kontroller och en något lägre andel uppföljande kontroller i jämförelse med år 2020.

Som tidigare nämnts finns det olika skäl till att en anläggning väljs ut för planerad kontroll. En anläggning kan väljas ut enbart för offentlig livsmedelskontroll enligt förordning (EU) 2017/625 eller tvärvillkorskontroll enligt förordning (EG) nr 809/2014. Men en anläggning

kan också väljas ut av andra skäl, exempelvis djurskyddskontroll eller kontroll av läkemedelsanvändning.

Sedan år 2020 sker det största urvalet av anläggningar i en nationell planering av livsmedels- och foderkontroll i primärproduktionen. Planeringen bygger på en modell som tagits fram tillsammans av länsstyrelserna, Jordbruksverket och Livsmedelsverket. Modellen omfattar både livsmedels- och foderkontroll i primärproduktionen. Utifrån modellen görs ett urval av anläggningar baserat på den risk som är förknippad med den verksamhet som bedrivs vid anläggningen och möjligheterna att förebygga eller reducera riskerna i primärproduktionsledet. Utöver det urval som görs på nationell nivå kan enskilda länsstyrelser själva göra en bedömning av kontrollbehovet bland de anläggningar som är registrerade i länet och därefter välja att genomföra extra riskbaserade planerade kontroller.

Tabell 4. Antal riskbaserade planerade kontroller och antal anläggningar som fått riskbaserad kontroll i primärproduktionen, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal riskbaserade kontroller	419	462	762	743
Antal anläggningar som fått riskbaserad planerad kontroll	417	462	762	737
Andel anläggningar som fått riskbaserad planerad kontroll	1,2 %	1,3 %	2,2 %	2,1 %

År 2021 genomfördes totalt 743 riskbaserade planerade livsmedelskontroller. Vissa anläggningar har dock fått flera riskbaserade kontroller vilket medför att antalet anläggningar som fått sådan kontroll är lägre än antalet kontroller. Om vi räknar ut kontrollfrekvensen som andelen anläggningar som fått riskbaserad planerad kontroll så blir den 2,1 procent för år 2021. Kontrollfrekvensen ligger på ungefär samma nivå som år 2020, då den låg på 2,2 procent. Drygt 70 procent av de riskbaserade planerade kontrollerna genomfördes i kombination med foderkontroller.

Om vi tittar på kontrollfrekvensen per kontrollmyndighet (utifrån riskbaserad planerad kontroll) kan vi se att tre länsstyrelser har en kontrollfrekvens på under en procent. En av dessa har inte genomfört några riskbaserade planerade kontroller alls under år 2021. Samtidigt är det fyra länsstyrelser som har en kontrollfrekvens på över tre procent. Till viss del kan dessa skillnader förklaras med att den nationella kontrollplaneringen anger antalet kontroller i olika branscher och att vissa län kan ha ett större antal anläggningar i de utvalda branscherna än andra län.

I den årliga nationella kontrollplaneringen anges hur många kontroller som ska göras och inom vilka branscher. Sammanlagt planerades det för 1 000 kontroller inom 17 branscher under år 2021. Av dessa 1 000 kontroller genomfördes 722 vilket innebär att planeringen fullföljdes till 72 procent, vilket är en minskning jämfört med året innan då 78 procent av de planerade kontrollerna genomfördes. Riskbaserad kontroll som utförts på en anläggning som inte valts ut i planeringen räknas alltså inte med i denna uppföljning av planeringen. Se bilaga 3 för en fullständig redogörelse av genomförda riskbaserade kontroller per bransch enligt kontrollplaneringen för år 2021.

Utöver de planerade riskbaserade kontrollerna genomförs som sagt även tvärvillkorskontroller och övriga planerade kontroller. Under år 2021 genomfördes 185 kontroller av livsmedelslagstiftningen som tvärvillkorskontroller och 11 kontroller genomfördes baserat på andra urval. Det är en minskning av både tvärvillkorskontroller och övriga planerade kontroller i jämförelse med föregående år. Antalet tvärvillkorskontroller som ska genomföras varje år beslutas av Jordbruksverket. På grund av pandemin (covid-19) togs det beslut om ett färre antal tvärvillkorskontroller år 2021.

I de tre revisioner av länsstyrelserna som genomfördes år 2021 framkom att länsstyrelserna hade beaktat inriktningar, mål och prioriteringar i Sveriges fleråriga nationella kontrollplan (NKP) i sin planering. Ingen av länsstyrelserna hade dock beaktat metoden provtagning i sina egna kontrollplaner. Provtagning användes inte i den planerade kontrollen och inga prov hade heller tagits vid misstanke om bristande efterlevnad. Metoden hade dock använts i kontrollprojekt. Länsstyrelserna som var föremål för revision saknade delvis provtagningsutrustning.

Två av tre reviderade länsstyrelser saknade ett förfarande för att i det enskilda fallet bedöma om kontrollen bör göras föranmäld eller oanmäld. Dessa länsstyrelser utförde nästan uteslutande föranmälda kontroller. Det är överlag mycket vanligt att planerade kontroll i primärproduktionen föranmäls. Drygt 90 procent av de planerade kontrollerna föranmäldes under år 2021.² En för stor andel föranmälda kontroller är problematiskt eftersom det kan försvåra upptäckten av brister. En vanlig anledning till att myndigheten väljer att föranmäla, förutom risken för smittspridning, är stora geografiska avstånd och att det behöver säkerställas att ansvarig verksamhetsutövare är på plats vid besöket.

---

² *Revision av den offentliga kontrollen i primärproduktionen 2021 – Resultat från Jordbruksverkets och Livsmedelsverkets revisioner av länsstyrelser, L2022 nr 01, Livsmedelsverket, 2022*

Nationella kontrollplanens operativa mål

Livsmedelskontrollen i primärproduktionen berörs direkt av ett operativt mål för perioden 2020-2022 i den nationella kontrollplanen (NKP). Målet består i att kontrollmyndigheterna senast vid utgången av 2022 ska ha utfört kontroll vid 250 anläggningar som torkar och/eller lagrar spannmål för livsmedelsändamål och då verifiera att företagen vidtar lämpliga åtgärder för att förhindra eller reducera bildning av ochratoxin A i spannmålen.

Tabell 5. Nationella kontrollplanens operativa mål 20

Mål	Målbeskrivning	Mål – antal kontrollerade anläggningar	Antal kontrollerad anläggningar 2020-2021	Mål-uppfyllelse 2020-2021
20	Mykotoxin vid spannmålstorkning och lagring	250	267	100 %

Vid utgången av år 2021 hade 267 sådana kontroller genomförts vilket innebär att målet för hela perioden redan är uppnått. Se bilaga 15 för en fullständig genomgång av de operativa målen samt resultatet av dessa kontroller.

Resultat av kontrollen

Syftet med livsmedelskontrollen är att säkerställa att företagen tar sitt ansvar och följer livsmedelslagstiftningen. När så inte är fallet resulterar kontrollen i att en eller flera avvikelser från livsmedelslagstiftningen noteras. Dessa avvikelser kan, när de anses vara tillräckligt allvarliga, leda till olika typer av myndighetsbeslut.

Om vi tittar på de riskbaserade kontrollerna så ser vi att en lika stor andel av dessa innehöll avvikelser år 2021 som året innan.

Tabell 6. Antal riskbaserade planerade kontroller samt antal och andel riskbaserade planerade kontroller med avvikelse, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal riskbaserade planerade kontroller	419	462	762	743
Antal riskbaserade planerade kontroller med avvikelse	90	102	125	121
Andel riskbaserade planerade kontroller med avvikelse	21 %	22 %	16 %	16 %

Båda åren fann kontrollmyndigheterna avvikelser vid 16 procent av de riskbaserade planerade kontrollerna. Andelen tvärvillkorskontroller med avvikelser inom livsmedelsområdet (8 procent) är lägre än för de riskbaserade kontrollerna, vilket även varit fallet tidigare år. De händelsestyrda kontrollerna leder i betydligt högre grad till avvikelser vilket kan förklaras med att dessa kontroller genomförs då det finns en misstanke om missförhållanden. De uppföljande kontrollerna leder till avvikelser i ungefär lika hög grad som de riskbaserade kontrollerna. Men för både de händelsestyrda och uppföljande kontrollerna gäller att de är så pass få till antalet att jämförelser med tidigare år inte är meningsfull.

Tabell 7. Antal kontroller med beslut om åtgärd, år 2018-2021

Typ av kontroll	2018	2019	2020	2021
Riskbaserade planerade kontroller med beslut om åtgärd	1	4	2	3
Övriga kontroller med beslut om åtgärd	2	4	4	9
Totalt	3	8	6	12

Vid en och samma kontroll kan myndigheten fatta beslut om flera åtgärder riktade mot företaget. År 2021 fattades det beslut om sammanlagt 15 åtgärder fördelade på 12 kontroller. Tre riskbaserade planerade kontroller och en tvärvillkorskontroll ledde till beslut om åtgärd. Därutöver ledde fyra uppföljande kontroller och fyra händelsestyrda kontroller till beslut om åtgärd.

I de tre revisionerna som genomfördes år 2021 vid länsstyrelserna framkom att länsstyrelsernas arbetsätt och rutiner för att vidta åtgärder vid bristande efterlevnad hos företagen och aktörerna inte alltid var lämpliga. Därmed var det inte säkerställt att kontrollen var verkningsfull. Aktörer i olika delar av landet behandlades inte likvärdigt då länsstyrelserna hanterade bristande efterlevnad olika. En allvarlig brist var att personalen vid två länsstyrelser inte hade de rättsliga befogenheter som behövs för att kunna fatta de beslut som krävs, och att beslut hade fattats utan befogenhet.³

3

Slakt

Slakt innebär avlivning av djur som är avsedda att användas som livsmedel.

Livsmedelsverkets personal utför kontroll vid slakt på slakterier och vilthanteringsanläggningar enligt kraven i förordning (EU) 2017/625 om offentlig kontroll. Kontrollen består av besiktning av levande djur före slakt, köttbesiktning efter slakt och så kallade särskilda kontroller vid slakt.

Före slakt kontrolleras bland annat att djuren är livsmedelsdugliga genom att vara friska, rena och i djurskyddsmässigt bra skick. Syftet är att skydda både människors och djurs hälsa samt att säkerställa att djur behandlas väl. Efter slakt besiktigas slaktkroppar och biprodukter för att undersöka om köttet är lämpligt att använda som livsmedel och om kraven för djurhälsa och djurskydd är uppfyllda.

Förutsättningar

Livsmedelsverket är den enda kontrollmyndigheten för livsmedelskontroll vid slakterier och vilthanteringsanläggningar.⁴

Tabell 8. Antal kontrollmyndigheter och total kostnad, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal kontrollmyndigheter	1	1	1	1
Total kostnad (tusentals kronor)*	199 551	205 120	191 201	190 865

* Totala kostnader exkluderar kostnader till särskilda ändamål.

Kostnaderna för kontroll vid slakt var totalt 191 miljoner kronor år 2021. Detta avser de totala kostnaderna när kostnaderna för särskilda ändamål är borträknade. Kostnader för särskilda ändamål inkluderar bland annat anslag för regeringsuppdrag och nedskrivningar av avgiftsfodringar. Se bilaga 1 för en precisering av vilka kostnader som exkluderats.

I jämförelse med året innan är kostnadsnivån för år 2021 nästan oförändrad. Från år 2019 till år 2020/2021 skedde dock en minskning av kostnaderna. Flera faktorer har enligt verksamheten bidragit till den kostnadsminskningen. Bland annat ett arbete med att

---

⁴ Undantaget livsmedelskontroll som utförs på anläggningar som slaktar högst 10 000 fjäderfän och hardjur per år. För dessa anläggningar har de kommunala kontrollmyndigheterna kontrollansvar. Se LIVSFS 2005:20 58§

effektivisera arbetet i kontrollen samt svårigheter att bemanna vakanta tjänster vilket medfört viss underbemanning under de två senaste åren. En indikation på svårigheterna att bemanna vakanta tjänster kan vi även se när vi tittar på antalet årsarbetskrafter inom kontrollen i samband med slakt.

Tabell 9. Antal årsarbetskrafter, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal årsarbetskrafter	207	194	184	178

Antalet årsarbetare inom kontrollen vid slakt har minskat stadigt sedan 2018. I jämförelse med föregående år har bemanningen minskat med sex årsarbetskrafter och jämfört med år 2018 uppgår minskningen till 29 årsarbetskrafter.

Tabell 10. Antal aktiva slakterier och vilthanteringsanläggningar, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal anläggningar	206	211	204	195

Antalet aktiva anläggningar minskade något år 2021 i jämförelse med året innan, från 204 till 195 anläggningar.

Genomförd kontroll

Kontrollen vid slakt skiljer sig från mycket annan livsmedelskontroll. Kontrollen i primärproduktionen sker exempelvis vid enstaka tillfällen, oftast med många års mellanrum. Vid slakt finns kontrollpersonalen alltid på plats när djur ska slaktas för livsmedelsändamål. Mängden kontroll mäts därför i antal kontrolltimmar och antal kontrollerade slaktkroppar.

Tabell 11. Antal kontrolltimmar, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Utförda kontrolltimmar	209 290	212 926	198 483	188 620

Tabell 12. Kontrollerade slaktkroppar, år 2018-2021

Typ av slaktkropp	2018	2019	2020	2021
Tamboskap	3 295 786	3 226 563	3 263 001	3 275 216
Fjäderfä	105 713 286	111 566 510	115 811 122	119 408 063
Renar	45 678	56 748	40 851	48 052
Vilt	79 815	93 535	76 581	99 773

Det totala antalet utförda kontrolltimmar i samband med slakt har minskat med knappt fem procent jämfört med 2020. Antalet kontrollerade slaktkroppar av ren, vilt och fjäderfä ökade under 2021, jämfört med föregående år. Antalet fjäderfän har uppvisat en jämn, årlig ökning de senaste tre åren. Antalet ren och vilt minskade under 2020 och ökade sedan under 2021. Antalet kontrollerade slaktkroppar av tamboskap är relativt konstant.

I maj 2021 infördes ett nytt arbetssätt – Enkla täta kontroller (ETK). Vid ETK utförs kontroll av hantering av djur och livsmedel genom korta, standardiserade stickprovskontroller. Kontrollerna utförs ofta och är tänkta att generera statistik som visar hur företagens system och rutiner fungerar. ETK har ersatt flera av de särskilda kontrollerna samt nästan alla djurskyddskontroller vid slakterier som slaktar tama hov- och klövdjur. Nedgången av planerad och genomförd kontrolltid kan dock inte förklaras med införandet av ETK, eftersom tiden som dessa kontroller tidigare redovisades på en annan kontrollverksamhet.

Under 2021-2022 utvärderades arbetet med att effektivisera och modernisera den offentliga kontrollen vid slakterier och vilthanteringsanläggningar. Arbetet med att effektivisera och modernisera kontrollen vid slakterier och vilthanteringsanläggningar var ett regeringsuppdrag till Livsmedelsverket och gav upphov till 20 olika delprojekt och förändringsarbeten. Merparten av delprojekten syftade till att minska kostnaderna för kontrollen vid slakterier och vilthanteringsanläggningar. Andra delprojekt syftade till att stärka kommunikationen med företagen och till att öka förmågan att driva frågor om modernisering på EU-nivå. Utvärderingen visar att den totala kostnaden ökat med 3 miljoner kronor till år 2021, vilket var tvärtemot den utveckling som uppdraget syftade till. Samtidigt konstateras att kostnaden per besiktigat kilogram kött har minskat från 35,3 till 33,0 öre/kg. Hade kostnaden per kilogram varit densamma år 2021 som 2017 hade således kostnaderna för kontrollen varit betydligt högre. Den totala kostnaden ökade således men det gjorde även slaktvolymen, vilket medförde en lägre kostnad per kilogram. Utvärderingen tyder vidare på att delprojekten som syftade till att stärka kommunikationen med företagen har haft viss positiv effekt.

Resultat av kontrollen

Kontrollerna vid slakt kan innebära att avvikelser hittas i olika led av slaktprocessen. Levande djur kan avvisas från slakten (och avlivas) om det exempelvis saknas otillräcklig information om djuren eller om djuren uppvisar tecken på sjukdom som bedöms äventyra livsmedelssäkerheten.

Tabell 13. Antal djur som avvisats från slakt, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Tamboskap	782	606	675	783
Fjäderfä	335 479	477 573	619 020	518 492
Renar	7	12	2	3
Vilt	2	-	3	1

Antalet tamboskap som avvisats från slakt har ökat något år 2021 i jämförelse med året innan, från 675 till 783 slaktkroppar. Procentuellt är dock ökningen marginell då även det totala antalet kontrollerade tamboskap har ökat något. Antalet fjäderfä som avvisats har minskat med nästan 100 000 slaktkroppar i jämförelse med året innan och landade på drygt 518 tusen slaktkroppar. Detta trots att antalet kontrollerade fjäderfän har ökat mellan åren 2020 och 2021. Detta innebär en minskning av andelen avvisade fjäderfän från 0,53 till 0,43 procent.

Förutom att avvisa djur från slakt kan redan slaktade djurkroppar bedömas otjänliga som livsmedel, exempelvis om den uppvisar tecken på sjukdom. Beslut om att otjänlighetsförklara en slaktkropp kan antingen vara total eller lokal. Beslut om total otjänlighetsförklaring innebär att hela slaktkroppen bedöms som otjänlig. Lokal otjänlighetsförklaring innebär att det endast är en del av slaktkroppen som är otjänlig.

Tabell 14. Antal total otjänlighetsförklarade slaktkroppar, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Tamboskap	6 146	5 856	6 420	5 788
Fjäderfä	1 985 227	2 650 660	2 942 547	2 899 997
Renar	32	44	40	74
Vilt	109	48	65	70

Antalet slaktkroppar från tamboskap och fjäderfä som funnits otjänliga i sin helhet minskade något i jämförelse med året innan. För fjäderfä skedde detta trots att antalet kontroller av dessa ökat. Procentuellt innebär det att andelen kontrollerade fjäderfän som får beslut om total otjänlighetsförklaring minskade från 2,54 procent år 2020 till 2,43 procent år 2021. Andelen av de kontrollerade tamboskapen minskade endast från 0,20 procent till 0,18 procent år 2021. Antalet slaktkroppar från ren som bedömdes som otjänliga ökade från 40 till 74 slaktkroppar.

En liknande utveckling kan ses för tamboskap och fjäderfä när det gäller lokal otjänlighetsförklarade slaktkroppar, som när vi tittade på total otjänlighetsförklarade slaktkroppar.

Tabell 15. Antal lokal otjänlighetsförklarade, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Tamboskap	1 779	2 016	1 832	1 756
Fjäderfä	19 299	29 435	44 938	43 034
Renar	1	-	3	2
Vilt	31	36	29	27

Antalet har minskat något för båda dessa djurslag men procentuellt, i förhållande till antal kontrollerade slaktkroppar, är nedgången marginell.

Tillverkning, distribution och försäljning till konsument

Livsmedelskontrollen av anläggningar som tillverkar, distribuerar, tillagar och säljer livsmedel till konsument utförs av de kommunala kontrollmyndigheterna, Livsmedelsverket och Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Statistik finns gällande all kontroll som utförs av de kommunala kontrollmyndigheterna och Livsmedelsverket, men inte gällande den kontroll som utförs av Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Dessa är därför exkluderade från redovisningen.

Förutsättningar

Antal kontrollmyndigheter som kontrollerar tillverkning, distribution och försäljning av livsmedel (i leden efter primärproduktionen) har legat stabilt mellan åren 2018 och 2021. År 2021 fanns 247 kontrollmyndigheter.

Kontrollen i detta led ska vara helt avgiftsfinansierad. Avgifterna som kontrollmyndigheterna tar ut från företagen ska täcka samtliga kostnader för kontrollen.

Tabell 16. Antal kontrollmyndigheter samt fakturerade avgifter för kontroll och annan verksamhet, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal kontrollmyndigheter	248	247	248	247
Fakturerade avgifter (tusentals kronor)	385 097	404 850	404 126	391 434

Både antalet kontrollmyndigheter och avgifterna de fakturerat ligger relativt stabilt men en viss nedgång i fakturerade avgifter skedde år 2021 i jämförelse med de två föregående åren.

Under år 2021 genomförde länsstyrelserna 38 revisioner av kommunala kontrollmyndigheter. Den mest förekommande bristen vid revisionerna rörde finansiering av kontrollverksamheten. Kommunal livsmedelskontroll ska fullt ut finansieras av livsmedelsaktörerna via kontrollavgifter. Avgifterna får inte finansiera annan kommunal verksamhet än livsmedelskontroll. Andra medel, som skattemedel, får inte finansiera kontrollen. Revisionsresultatet ledde till slutsatsen att myndigheterna behöver säkerställa att livsmedelskontrollen finansieras i enlighet med lagstiftningen så att inte förtroendet mellan myndighet, aktör och skattebetalare skadas.⁵

Tabell 17. Antal årsarbetskrafter totalt och i genomsnitt per kontrollmyndighet, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antalet årsarbetskrafter	666	669	639	660
Genomsnittligt antal årsarbetskrafter	2,7	2,7	2,6	2,7

Antalet årsarbetskrafter och det genomsnittliga antalet årsarbetskrafter har varit stabilt om vi ser till hela perioden från 2018 till 2021, med undantag för en liten nedgång under år 2020. Kontrollmyndigheterna har även uppskattat det framtida resursbehovet för att utföra livsmedelskontrollen. För år 2022 uppskattar myndigheterna att resursbehovet är 697

---

⁵ *Revision av den offentliga livsmedelskontrollen i leden efter primärproduktion 2021 – Resultat från revisioner av Livsmedelsverket och kommunala kontrollmyndigheter*, L2022 nr 12, Livsmedelsverket, 2022

årsarbetskrafter. Det är samma antal årsarbetskrafter som de tidigare uppskattade skulle behövas för att utföra 2021 års kontroll.

Kontrollmyndigheternas storlek varierar dock kraftigt sinsemellan. Nästan en tredjedel av de kommunala kontrollmyndigheterna har mindre än en årsarbetskraft som arbetar med livsmedelskontroll. Samtidigt finns det sex kontrollmyndigheter som har över tio årsarbetskrafter.

Små kontrollmyndigheter har visat sig vara sårbara vid personalfrånvaro. En del kontrollmyndigheter försöker minska sin sårbarhet genom att ingå samverkansavtal med andra kontrollmyndigheter. Samverkansavtalen möjliggör köp av personalresurser från andra kontrollmyndigheter i olika situationer, till exempel vid personalbrist.

Drygt en tredjedel av de kommunala kontrollmyndigheterna uppger att de har minst ett gällande samverkansavtal med en annan myndighet som möjliggör köp av personalresurser. Av de kontrollmyndigheter som uppgett att de har samverkansavtal var det 12 som uppgav att en annan kontrollmyndighet utförde all deras kontroll. Då detta är första året som uppgifter om samverkansavtal samlas in går det inte att säga något om utvecklingen.

Tabell 18. Antal anläggningar, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal anläggningar	92 939	94 412	93 287	95 466

Antalet livsmedelsanläggningar ökade igen år 2021 efter en mindre nedgång under 2020. Metoden för att beräkna antalet anläggningar har förändrats vilken medför att siffrorna inte exakt stämmer överens med tidigare redovisningar. Se bilaga 1 för en beskrivning av hur antal anläggningar beräknas och skillnaderna i jämförelse med tidigare redovisningar.

Genomförd kontroll

Kontrollerna på anläggningar som tillverkar, distribuerar eller säljer livsmedel till konsumenter delas in i planerade, uppföljande och händelsestyrda kontroller. Planerade kontroller är de kontroller som genomförs som en del av den planerade kontrollen av anläggningen. Uppföljande kontroller är kontroller som genomförs för att följa upp en brist som iakttagits vid en tidigare kontroll. Händelsestyrda kontroller är kontroller som utförs på grund av yttre omständigheter, till exempel klagomål.

Tabell 19. Antal kontroller, år 2018-2021

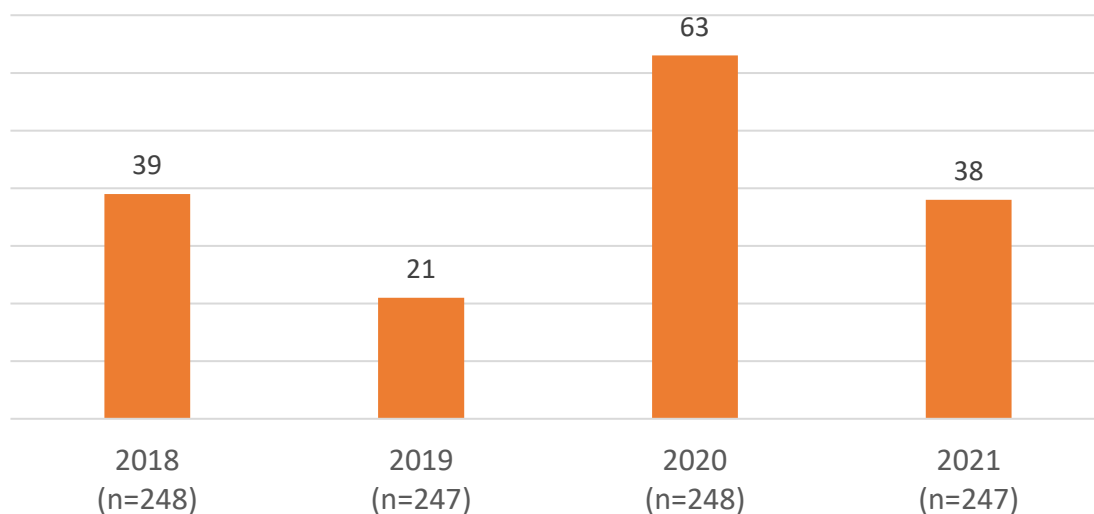
Typ av kontroll	2018	2019	2020	2021
Planerade kontroller	74 052	73 483	60 232	69 756
Uppföljande kontroller	11 363	21 559	16 916	18 043
Händelsestyrda kontroller	3 658	4 113	3 430	4 439
Totalt	89 073	99 155	80 578	92 238

Antalet kontroller ökade kraftigt år 2021 i jämförelse med 2020. Antalet kontroller var ovanligt lågt under 2020 och den huvudsakliga förklaringen till detta var med stor sannolikhet pandemin (covid-19). Pandemins negativa effekter på genomförandet av kontroll förefaller därmed ha minskat under 2021.

Tabell 20. Antalet och andelen anläggningar med kontroll och med planerad kontroll, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal anläggningar med kontroll	59 141	59 259	50 535	58 158
Andel anläggningar med kontroll	64 %	63 %	54 %	61 %
Antal anläggningar med planerad kontroll	57 610	57 509	48 898	56 503
Andel anläggningar med planerad kontroll	62 %	61 %	52 %	59 %

Det finns stora skillnader i vilken grad kontrollmyndigheterna kontrollerar sina anläggningar. Medan vissa kontrollmyndigheter har genomfört planerad kontroll vid merparten av sina anläggningar finns det vissa som gjort det endast på en mindre andel. Det är värt att notera att när vi säger att en anläggning fått planerad kontroll innebär det att anläggningen fått minst ett kontrollbesök som är av typen planerad kontroll. Det betyder inte att anläggningen fått all den kontroll som det var planerat att anläggningen skulle få.

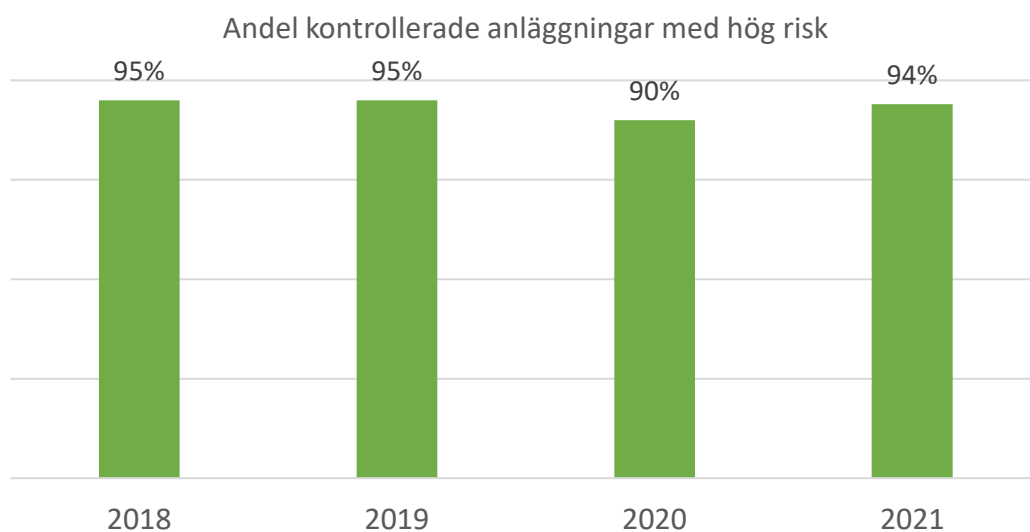

Figur 2. Antalet kontrollmyndigheter som genomfört planerad kontroll vid mindre än 40 procent av sina anläggningar, år 2018-2021

År 2021 var det 38 kontrollmyndigheter som utförde planerade kontroller vid mindre än 40 procent av sina anläggningar. Det är en förbättring i jämförelse med året innan då det var 63 kontrollmyndigheter som kontrollerade en så liten andel av sina anläggningar. Detta är en indikation på att kontrollen återgick till en mer normal verksamhet under år 2021, efter pandemins (covid-19) påverkan under år 2020.

Även om det är intressant att studera hur stor andel av anläggningarna som blivit kontrollerade, så kan det finnas skäl till att inte kontrollera alla anläggningar varje år. Vissa anläggningar har en verksamhet med relativt låg risk. Dessa får en låg riskklassning och ett litet antal tilldelade kontrolltimmar. I många fall är det inte motiverat att kontrollera dessa varje år. Men de anläggningar som har en hög riskklassning (riskklass 1-4) och som har många tilldelade kontrolltimmar (fem eller flera timmar) bör i de allra flesta fallen få en kontroll varje år. Det är således intressant att studera i vilken grad dessa anläggningar blivit kontrollerade.

Figur 3. Andel kontrollerade anläggningar i riskklass 1-4 och med 5 eller flera tilldelade kontrolltimmar, år 2018-2021. Rensad data och alla typer av kontroller.

Under år 2021 kontrollerades 94 procent av anläggningarna i riskklass 1-4 som har fem eller flera tilldelade kontrolltimmar. Vi har här bortsett från de anläggningar som registrerades sent på året eller upphörde tidigt på året, då det i många fall inte varit möjligt för myndigheten att kontrollera dessa.

Andelen högriskanläggningar som kontrolleras år 2021 är högre än 2020 och ligger nästan på samma nivå som åren innan pandemin (covid-19). Detta är således ytterligare en indikation på att den kommunala livsmedelskontrollen återgått till en mer normal nivå.

Nationella kontrollplanens operativa mål

Flera operativa mål i den nationella kontrollplanen för perioden 2020-2022 berör myndigheter och företag inom tillverkning, distribution och försäljning. Myndigheterna har ytterligare ett år på sig att nå upp till de nivåer som fastställdes i målen, I flera fall har målen redan med god marginal uppnåtts. Men många mål är uppnådda i förhållandevis låg grad.

Tabell 21. Nationella kontrollplanens operativa mål 4-19 och 21

Mål	Målbeskrivning	Preliminärt mål – antal kontrollerade anläggningar	Antal kontrollerade anläggningar 2020-2021	Mål- uppfyllelse 2020-2021
4	Rätt fisk	100	196	100 %
5	Spårbarhet kött	500	911	100 %
6	Spårbarhet ägg	400	5 578	100 %
7	Ekologiska Varor*	300	73	24 %
8	Allergiinformation i restauranger	4 000	13 831	100 %
9	Uppgifter om ingredienser	3 750	1 778	47 %
10	Gränshandel kött	100	16	16 %
11	Tillsatser – renhet*	150	18	12 %
12	Tillsatser – användning, spårbarhet, halt, korrekt märkning*	370	74	20 %
13	Kaffe – akrylamid*	260	37	14 %
14	Kaffe – mykotoxin*	250	42	17 %
15	Akrylamid i barnmat*	70	3	4 %
16	Tungmetaller och mykotoxin i mjöl*	290	90	31 %
17	Saffran	100	22	22 %
18	Handel med fet fisk från Östersjön och de stora sjöarna	100	10	10 %
19	Kosttillskott – fiskoljebaserade tillskott och D-vitamintillskott*	240	23	10 %
21	Listeria i fiskprodukter och charkuterivaror*	340	166	49 %

* Målet är ofta angivet som att alla existerande anläggningar av en viss typ ska ha kontrollerats vid periodens slut. Vid uppföljningen av hela perioden (år 2020-2022) kommer målnivån fastställas till det antal anläggningar som myndigheterna själva uppgett att de haft år 2022. Uppgiften som presenteras här är det antal som myndigheterna uppgett de haft år 2021, avrundat till närmaste tiotal.

Av de 17 mål som är aktuella inom denna del av livsmedelskontrollen har 10 mål en uppuppfyllelse på mindre än 25 procent. Det innebär att en stor del av kontrollerna inom dessa mål måste genomföras under 2022, vilket är det sista året i planeringsperioden. Se bilaga 15 för en fullständig genomgång av de operativa målen samt resultatet av de kontrollerna.

Resultat av kontrollen

Precis som livsmedelskontrollen i andra led av livsmedelskedjan är syftet med kontrollen att säkerställa att företagen lever upp till lagstiftningens krav. Om kontrollen visar att företaget inte lever upp till kraven noteras en avvikelse.

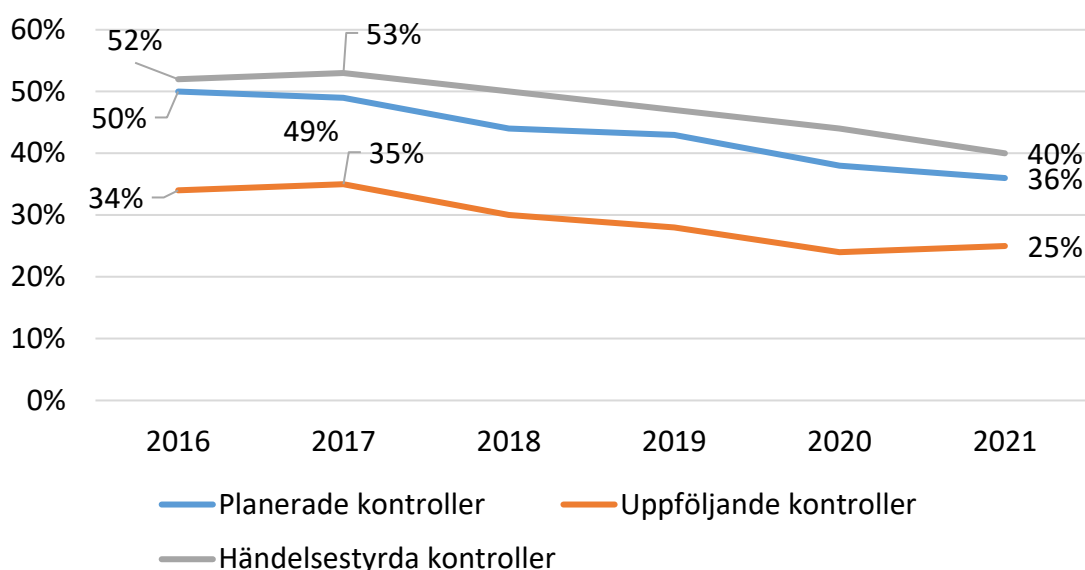
Tabell 22. Andelen planerade, uppföljande och händelsestyrda kontroller med avvikelse, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Planerade kontroller med avvikelse	44 %	43 %	38 %	36 %
Uppföljande kontroller med avvikelse	30 %	28 %	24 %	25 %
Händelsestyrda kontroller med avvikelse	50 %	47 %	44 %	40 %

Totalt noterades det en eller flera avvikelser vid 36 procent av de planerade kontrollerna år 2021. Men det finns mycket stora skillnader mellan kontrollmyndigheterna i vilken grad de planerade kontrollerna leder till avvikelser. Vissa kontrollmyndigheter noterar aldrig eller mycket sällan avvikelser vid sina planerade kontroller medan andra kontrollmyndigheter nästan alltid noterar avvikelser (se bilaga 9 för en redovisning av andelen kontroller med avvikelser per myndighet). Dessa skillnader mellan myndigheterna har funnits även tidigare år.

Andelen kontroller där det noterats en eller flera avvikelser har minskat de senaste åren och det är en nedgång som fortsatte under år 2021. Minskningen i andelen planerade kontroller som leder till avvikelser var inte lika stor som mellan år 2019 och 2020 men trenden håller i sig. Andelen uppföljande kontroller som leder till avvikelser ökade något medan motsvarande andel av de händelsestyrda kontrollerna minskade med fyra procentenheter.

Om vi tittar på utvecklingen över en lite längre tidsperiod kan vi se att nedgången pågått relativt länge och att skillnaden mellan år 2017 och år 2021 är relativt stor.

Figur 4. Andelen planerade, uppföljande och händelsestyrda kontroller med avvikelse, år 2016-2021.

När det gäller planerad kontroll har andelen kontroller med avvikelser minskat med 13 procentenheter sedan år 2017. Även andelen av de uppföljande och händelsestyrda kontrollerna som leder till avvikelser har minskat med tio procentenheter eller mer sedan år 2017.

Vad är då orsaken till detta? Det finns flera olika förklaringar till nedgången.⁶ En del av förklaringen är ett förändrat arbetssätt i kontrollen. En ökning av andelen föränmälda kontroller, alltså kontroller som anmäls i förväg, har bidragit till nedgången. Det har även skett en förändring i vad som kontrolleras vid kontrolltillfället och denna förändring förefaller också ha bidragit till nedgången. Den förändring i myndighetsrapporteringens anvisningar som introducerades 2019, som innebar att uppföljande och planerade kontroller vid samma tillfälle skulle rapporteras som två separata kontroller, har bidragit till nedgången från och med år 2019.

Den ökning av andelen föränmälda kontroller som skett under pandemiåren 2020 och 2021 förefaller också ha bidragit till nedgången i andelen kontroller som leder till avvikelser. Här kan man dessutom anta att det finns en bakomliggande orsak till både ökningen av föränmälda kontroller och minskningen i andelen avvikelser. Flera kontrollmyndigheter övergick under pandemin till att göra flera kontroller på distans, vilket oftast förutsätter en

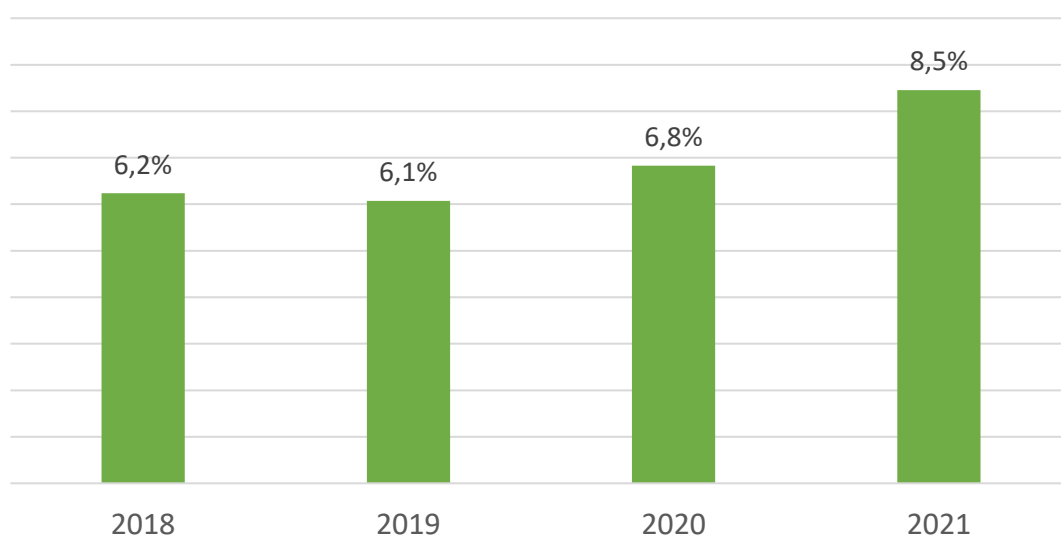
⁶ Färre avvikelser – Undersökning av orsaken till den minskande andelen kontroller med avvikelse i den kommunala livsmedelskontrollen, dnr 2022/03369, Livsmedelsverket, 2022

föranmälan. Kontroller på distans kan även medföra svårigheter med att verifiera brister. Effekten av de orsaker som vi kunnat se är dock inte tillräckliga för att förklara hela minskningen i andelen kontroller med avvikelser. År 2018 infördes ett nytt sätt att rapportera de områden som kontrollerats vid en kontroll. Det har antagits att denna förändring bidragit till nedgången då det blev tydligare vad som ska betraktas som en avvikelse. Detta kan vi dock inte verifiera med det datamaterial vi har tillgång till.

Om kontrollmyndigheten konstaterar avvikelser vid en kontroll, kan myndigheten besluta om åtgärder för att se till att företagaren avhjälper situationen. Det kan exempelvis handla om föreläggande, förbud att släppa ut en produkt på marknaden eller att förbjuda verksamheten under en period.

År 2021 togs det beslut om åtgärd vid 3 411 kontroller och 66 procent av dessa avsåg beslut efter planerade kontroller. För att få en bild av utvecklingen över tid kan vi studera i vilken grad en planerad kontroll med avvikelser leder till beslut om åtgärder.

Andelen planerade kontroller med avvikelser där det tagits beslut om åtgärder

Figur 5. Andelen planerade kontroller med avvikelser där det tagits beslut om åtgärder, år 2018-2021.

Under år 2021 blev det vanligare att det togs beslut om åtgärd vid planerade kontroller med avvikelser. Vid 8,5 procent av dessa kontroller togs beslut om detta vilket ska jämföras med 6,8 procent år 2020 och precis över 6 procent åren 2018 och 2019. Även händelsestyrda kontroller med avvikelser har i högre grad lett till beslut om åtgärd år 2021. Från strax över 19 procent år 2019 och 2020 till 29 procent under år 2021. Ingen förändring har skett avseende uppföljande kontroller där andelen är 13 procent.

Livsmedelsverket anser att andelen kontroller med avvikelser som leder till beslut om åtgärd bör kunna öka om kontrollen fokuseras på de största riskerna, vilket är ett av budskapen i Livsmedelsverkets arbete med God kontrollsed. En förändring av arbetssättet i kontrollen, där myndigheterna i högre grad fokuserar på de allvarliga bristerna, kan även ha bidragit till nedgången i andelen kontroller med avvikelser.

I de revisioner som genomfördes av kommunala kontrollmyndigheter iaktogs att hanteringen av brister varierade stort mellan myndigheterna. Dessa iakttagelser föranledde slutsatsen att det finns ett stort behov av en enhetlig nationell hantering av brister, som följs av myndigheterna. Detta så att aktörer i olika delar av landet behandlas lika, och för att säkerställa att livsmedelskontrollen är verkningsfull genom att de brister som noteras vid en kontroll verkligen åtgärdas.⁷

Livsmedelsimport

EU-lagstiftningen reglerar vilka livsmedel, produkter och djur som ska genomgå gränskontroll då de importeras från tredje land till EU. Syftet är att kontrollera att sändningarna uppfyller relevanta krav i lagstiftningen. Målet med regelverket för import är att upptäcka och utesluta varor som kan vara en risk för människors och djurs hälsa.

Förutsättningar

Livsmedelsverket ansvarar för importkontroll av livsmedelsprodukter. Kontrollen sker vid sex stycken införselställen i Sverige, nämligen på Arlanda samt i Göteborg, Helsingborg, Landvetter, Stockholm-Norvik och Södertälje.

Tabell 23. Antal kontrollmyndigheter och kostnader, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal kontrollmyndigheter	1	1	1	1
Kostnader (tusentals kronor)	11 800	12 397	12 945	11 097

⁷ Revision av den offentliga livsmedelskontrollen i leden efter primärproduktion 2021 – Resultat från revisioner av Livsmedelsverket och kommunala kontrollmyndigheter, L2022 nr 12, Livsmedelsverket, 2022

Kostnaderna för gränskontrollen har gått ner år 2021 i jämförelse med föregående år. Samtidigt ökade antalet årsarbetskrafter något mellan år 2020 och 2021.

Tabell 24. Antal årsarbetskrafter, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antalet årsarbetskrafter	11,03	11,16	12,45	13,15

Antal årsarbetskrafter ökade till 13,15 från 12,45 år 2020. I jämförelse med år 2018 arbetade drygt 2 fler årsarbetskrafter i gränskontrollen år 2021.

Genomförd kontroll

Omfattningen av gränskontrollen mäts i antal genomförda och avslutade kontroller. Kontrollerna görs av sändningar, det vill säga livsmedel som anlänt till Sverige från ett land utanför EU. Kontrollen består bland annat av att ta prover på sändningar och att granska medföljande information.

Tabell 25. Antal kontroller, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal genomförda och avslutade kontroller	7 669	7 385	6 703	8 831

Första januari 2021 lämnade Storbritannien EU. Det förde bland annat med sig att livsmedel som importerats från Storbritannien till EU behöver genomgå gränskontroll. I april 2021 trädde dessutom en ny lagstiftning kring import av sammansatta livsmedel i kraft. Det förde med sig att fler produkter än tidigare omfattas av krav på gränskontroll vilket också bidrog till ökningen av antalet genomförda gränskontroller.

Antalet gränskontrollerade sändningar med ekologiska livsmedel ligger på samma nivå 2021 som 2020. Av årets importkontroller utgjorde 36,1 procent kontroll av ekologiska livsmedel, 50,1 procent kontroll av animaliska livsmedel, 13,7 procent kontroll av vegetabiliska livsmedel och 0,1 procent kontroll av köksredskap. 287 sändningar har provtagits i samband med kontrollen.

Resultat av kontrollen

Om en kontrollerad sändning inte lever upp till kraven i lagstiftningen kan gränskontrollen besluta om att avvisa sändningen.

Tabell 26. Antal avvisade sändningar, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal avvisade sändningar	72	55	72	163

Under året avvisades 163 sändningar, vilket motsvarar 1,8 procent av alla kontrollerade sändningar. Av de avvisade sändningarna var 69 animaliesändningar, 47 sändningar med sammansatta livsmedel, 35 vegetabiliesändningar och 12 sändningar av ekologiska livsmedel. Vegetabilier är den typ av sändning som det är vanligast att gränskontrollen avvisar. Andelen avvisningar av vegetabilier är ungefär på samma nivå som år 2020 men det året hade köksredskap den absolut högsta andelen avvisningar. Antalet och andelen avvisade sändningar har ökat betydligt under 2021 jämfört med tidigare år. Anledningen är bland annat att importsändningar från Storbritannien ofta åtföljdes av bristfälliga dokument, saknade föreskrivna dokument eller fördes in i landet utan att ha genomgått gränskontroll.

Exempel på avvisade vegetabiliska livsmedel är torkad frukt från Turkiet (på grund av för höga halter av mögelgifter) och sesamfrön från Indien (på grund av förekomst av pesticider). Andra exempel på produkter som avvisats är livsmedel av animaliskt ursprung som importerats från länder som inte är godkända för export av det animaliska innehållet i livsmedlet. Varje år förekommer även avvisningar på grund av att temperaturen i frysta och kylda livsmedel inte varit rätt under transporten.

Kontroll av dricksvattenanläggningar

Allt vatten som används till dryck, matlagning och beredning av livsmedel är dricksvatten och ska uppfylla kraven i Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten. Dricksvattenföreskrifterna gäller dricksvattenanläggningar som i genomsnitt tillhandahåller 10 m³ dricksvatten eller mer per dygn, eller som försörjer 50 personer eller fler med dricksvatten. Dricksvatten som tillhandahålls eller används som en del av en kommersiell eller offentlig verksamhet omfattas alltid av dricksvattenföreskrifterna oberoende av verksamhetens storlek. Detta betyder att livsmedelsföretag med eget vatten, där dricksvatten används till livsmedelsberedning eller dryck, omfattas av dricksvattenföreskrifterna.

Offentlig kontroll av dricksvattenproduktion görs på både stora kommunala vattenverken och de mindre offentliga eller kommersiella dricksvattenanläggningar. Den som har en egen brunn som inte uppfyller villkoren ovanför omfattas inte av Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten och är inte heller aktuella för offentlig kontroll.

Förutsättningar

Kontrollen av dricksvattenanläggningarna utförs av de kommunala kontrollmyndigheterna och Livsmedelsverket. År 2021 hade alla kommunala kontrollmyndigheter kontrollansvar för minst en dricksvattenanläggning.

Tabell 27. Antal kontrollmyndigheter och fakturerade avgifter, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal kontrollmyndigheter	248	246	248	247
Fakturerade avgifterna (tusentals kronor)	13 695	13 923	17 645	15 505

Avgifterna som kontrollmyndigheterna tagit in för kontrollen av dricksvattenanläggningar minskade något år 2021 i jämförelse med 2020. I jämförelse med åren innan 2020 är dock beloppet för år 2021 fortfarande högre.

Tabell 28. Antal årsarbetskrafter inom kontroll och annan offentlig verksamhet totalt och genomsnittligt per myndighet, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antalet årsarbetskrafter	42,1	42,0	41,9	43,2
Genomsnittligt antal årsarbetskrafter	0,2	0,2	0,2	0,2

Antalet årsarbetskrafter som arbetar med kontroll av dricksvattenanläggningar ökade något under år 2021. Totalt är det 43 årsarbetskrafter som arbetar med denna kontroll. Ökningen är dock så pass liten att den inte ger något större utslag på det genomsnittliga antalet årsarbetskrafter per kontrollmyndighet, som fortfarande ligger på 0,2 årsarbetskrafter.

Kontrollmyndigheterna har även fått uppskatta det totala antal årsarbetskrafter som skulle behövs för att dricksvattenkontroll ska kunna genomföras i tillräcklig omfattning. Kontrollmyndigheternas svar visar att behovet har ökat i samma omfattning som det faktiska antalet årsarbetskrafter. Sammantaget bedömer kontrollmyndigheterna att det behövs 50,2 årsarbetskrafter för att kunna utföra kontroll i tillräcklig omfattning. Det är sju årsarbetskrafter fler än vad de hade under 2021. Skillnaden mellan faktiskt antal årsarbetskrafter och behovet är oförändrat i jämförelse med året innan.

Tabell 29. Antal anläggningar, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal anläggningar	5 676	5 702	5 748	5 817

Vi kan även se en liten ökning av antalet registrerade dricksvattenanläggningar i jämförelse med föregående år. I de revisioner som genomfördes år 2021 konstaterades i flera fall att kontrollmyndigheterna inte hade registrerat samtliga dricksvattenanläggningar.⁸

---

⁸ Revision av den offentliga livsmedelskontrollen i leden efter primärproduktion 2021 – Resultat från revisioner av Livsmedelsverket och kommunala kontrollmyndigheter, L2022 nr 12, Livsmedelsverket, 2022

Genomförd kontroll

Även inom kontrollen av dricksvattenanläggningar delas kontrollerna in i planerade, uppföljande och händelsestyrda kontroller.

Tabell 30. Antal kontroller, år 2018-2021

Typ av kontroll	2018	2019	2020	2021
Planerade kontroller	3 045	2 905	2 706	2 798
Uppföljande kontroller	325	632	683	785
Händelsestyrda kontroller	169	149	228	181
Totalt	3 539	3 686	3 617	3 764

Antalet kontroller av dricksvattenanläggningar ökade något under 2021 i jämförelse med föregående år. Ökningen avser de planerade och uppföljande kontrollerna. De händelsestyrda kontrollerna har tvärtom minskat något.

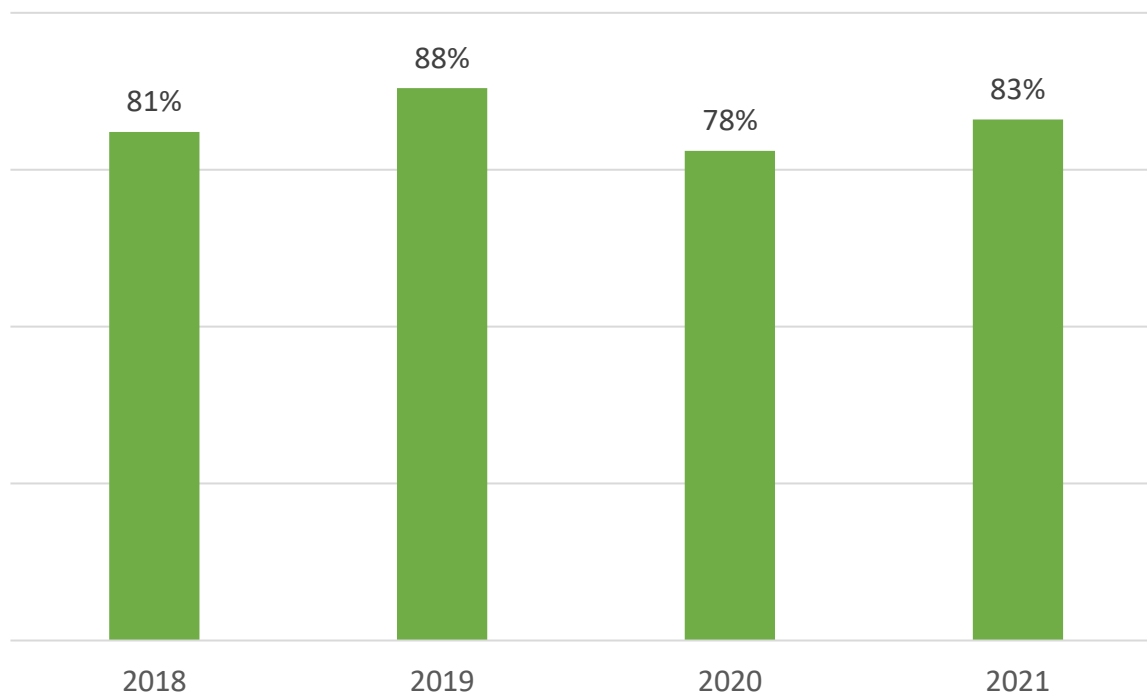
I vissa fall har samma anläggning fått flera kontroller under året. Av den anledningen är antalet anläggningar som kontrollerats färre än antalet kontroller.

Tabell 31. Antalet och andelen anläggningar med kontroll och med planerad kontroll, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Antal anläggningar med kontroll	2 505	2 601	2 402	2 528
Andel anläggningar med kontroll	44 %	46 %	42 %	43 %
Antal anläggningar med planerad kontroll	2 367	2 442	2 160	2 313
Andel anläggningar med planerad kontroll	42 %	43 %	38 %	40 %

Antalet anläggningar som blivit kontrollerade eller som fått minst en planerad kontroll har ökat i jämförelse med föregående år. Nivån är dock ännu inte på samma nivå som åren innan pandemin (covid-19).

Andel kontrollerade anläggningar med hög risk

Figur 6. Andel kontrollerade anläggningar i riskklass 1-4 och med 5 eller flera tilldelade kontrolltimmar, år 2018-2021. Rensad data och alla typer av kontroller.

Andelen högriskanläggningar som kontrollerats ökade år 2021 i jämförelse med året innan. Sammanlagt fick 83 procent av dessa anläggningar en eller flera kontroller under år 2021. Året innan kontrollerades endast 78 procent av anläggningarna.

Vid de 13 revisioner som genomfördes under 2021 och som var inriktade på dricksvattenkontrollen, noterades det vid fem myndigheter att dricksvattenkontrollen inte fokuserade på de största riskerna. Sex myndigheter hade inte fastställt faroanalyser och undersökningsprogram inom dricksvattenkontrollen.⁹

Nationella kontrollplanens operativa mål

Sammantaget är det tre operativa mål i de nationella kontrollplanen som berör kontrollen av dricksvattenanläggningar.

---

⁹ Revision av den offentliga livsmedelskontrollen i leden efter primärproduktion 2021 – Resultat från revisioner av Livsmedelsverket och kommunala kontrollmyndigheter, L2022 nr 12, Livsmedelsverket, 2022

Tabell 32. Nationella kontrollplanens operativa mål 1-3

Mål	Målbeskrivning	Preliminärt mål – antal kontrollerade anläggningar	Antal kontrollerad anläggningar 2020-2021	Måluppfyllelse 2020-2021
1	Mikrobiologiska risker i dricksvatten*	740	358	48 %
2	Kemiska risker och cyanotoxiner i dricksvatten*	720	268	37 %
3	Skötsel och underhåll av reservoarer*	730	485	66 %

* Målen är angivna som att samtliga existerande anläggningar av en viss typ ska kontrolleras. Vid uppföljningen av hela perioden (år 2020-2022) kommer målnivån fastställas till det antal anläggningar som myndigheterna själva uppgett att de haft år 2022. Uppgiften som presenteras här är det antal som myndigheterna uppgett de haft år 2021, avrundat till närmaste tiotal.

Inget av målen inom dricksvattenområdet är uppnått och när det gäller mål 1 och 2 kvarstår mer än hälften av kontrollerna inför det sista året i planeringsperioden. Se bilaga 15 för en fullständig genomgång av de operativa målen samt resultatet av de kontrollerna.

Resultat av kontrollen

Kontrollen av dricksvattenanläggningarna syftar till att kontrollera att vattenproducenten följer gällande lagstiftning. Andelen kontroller där kontrollmyndigheten funnit en eller flera avvikelser från lagstiftningen minskade år 2020 men ökade återigen under år 2021.

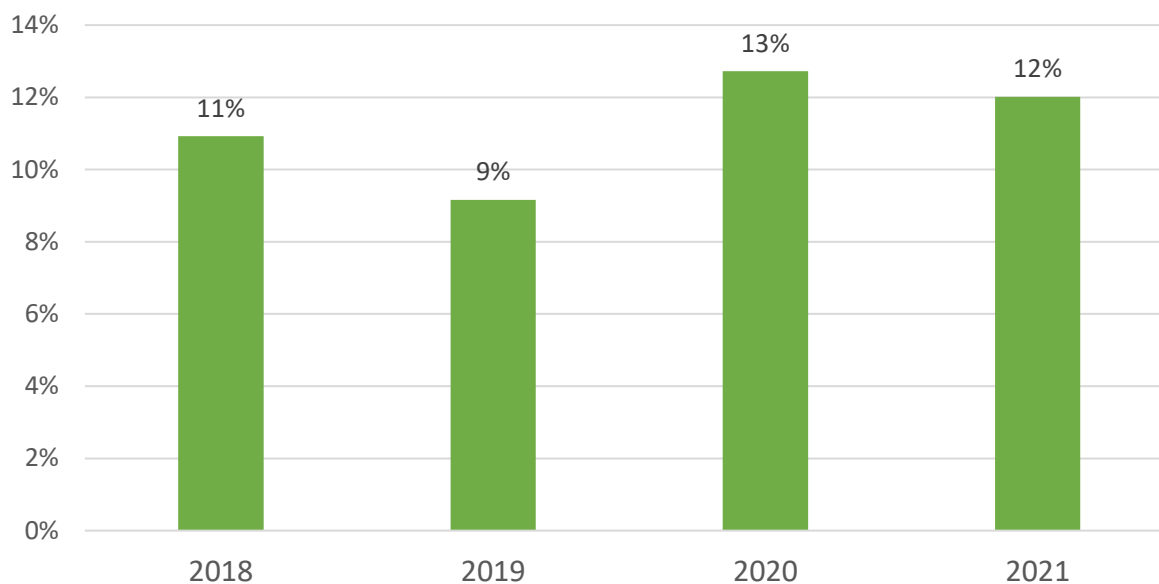
Tabell 33. Andelen planerade, uppföljande och händelsestyrda kontroller med avvikelse, år 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Andel planerade kontroller med avvikelse	47 %	47 %	42 %	44 %
Andel uppföljande kontroller med avvikelse	36 %	46 %	41 %	43 %
Andel händelsestyrda kontroller med avvikelse	70 %	71 %	55 %	62 %

Ökningen i andelen kontroller där en eller flera avvikelser noterats gäller samtliga typer av kontroller, men är störst vid de händelsestyrda kontrollerna.

Om en kontroll leder till att en eller flera avvikelser noteras kan kontrollmyndigheten välja att ta beslut om åtgärder.

Andelen planerade kontroller med avvikelser där det tagits beslut om åtgärder

Figur 7. Andelen planerade kontroller med avvikelser där det tagits beslut om åtgärder, år 2018-2021.

År 2021 tog myndigheterna beslut om åtgärder vid 12 procent av de planerade kontrollerna där de noterat avvikelser. Det är en liten nedgång i jämförelse med år 2020 men till skillnad från i den kommunala kontrollen av livsmedelsanläggningar är det här frågan om relativt få kontroller. År 2021 var det 12 procent av uppföljande och 8 procent av de händelsestyrda kontrollerna med avvikelser som ledde till beslut om åtgärd. När det gäller de uppföljande och händelsestyrda kontrollerna med avvikelser så är de få och det blir därför problematiskt att följa den procentuella utvecklingen.

Slutsatser

Livsmedelskontrollen i alla dess led har i stora delar fungerat väl under år 2021. I primärproduktionen genomförs flera riskbaserade planerade kontroller i jämförelse med åren innan den nationella planeringen av kontrollen i primärproduktionen lanserades. Antal kontroller inom tillverkning, distribution och försäljning har ökat efter den kraftiga nedgången under pandemin (covid-19) år 2020. Det gäller även andelen högriskanläggningar som kontrollerats.

Det finns dock fortfarande brister inom livsmedelskontrollen. Kontrollfrekvensen inom primärproduktionen är låg och trots en ökning av de riskbaserade planerade kontrollerna når länsstyrelserna inte upp till de 1 000 kontroller som anges i kontrollplanen.

I leden efter primärproduktionen finns stora skillnader i hur mycket kontroll som utförs av kontrollmyndigheterna samt hur brister hanteras. Revisioner har även identifierat brister i finansieringen av den kommunala livsmedelskontrollen.

Påfallande många av de operativa målen i den nationella kontrollplanen är långt ifrån att uppfyllas, med bara ett år kvar av planperioden. Detta innebär att det finns en påtaglig risk att flera av målen inte kommer att nås under år 2022.

Även inom kontrollen av dricksvattenanläggningar finns tecken som tyder på en återhämtning efter pandemiåren. Andelen dricksvattenanläggningar med hög risk som kontrollerades år 2021 var fem procentenheter högre än föregående år.

